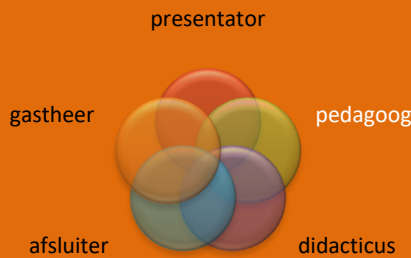

Groepsprocessen

- Roland Baas -

Groepen maken altijd een aantal fases door. Deze fases van groepsvorming vinden plaats in elke groep, dus ook in je klas. In deze fases bepalen de groepsleden bewust en onbewust hoe de groep zich zal gaan gedragen, wie de leiders worden, of er een zondebok wordt aangewezen, enz. Bij elke fase hoort een bepaald verloop. Als je niet zou ingrijpen, volgt dat verloop de wetten van de groepsdynamica. Door te anticiperen op het verloop, kun je het proces ombuigen ten gunste van een goed groepsklimaat. Dat laatste is handig, want dat betekent dat je na een tijdje een gezellige, goed werkende groep hebt.

Wat is een prettige groep?

Waarom vind je de ene klas / groep prettiger dan een andere? Dit wordt meestal bepaald door twee factoren:

- Binnen een prettige groep worden **positieve normen** gehanteerd. Een van die normen is dat belang wordt gehecht aan leren en daardoor intrinsieke motivatie ontstaat.
- Een prettige groep heeft een grote **cohesie** ofwel samenhang. Waardoor wordt de cohesie bepaald?
 - De omvang van de groep. In een kleine groep voelen leerlingen zich in het algemeen meer verbonden met elkaar dan in een grote groep (klas). Hierdoor ontstaan vaak in een klas sub-groepjes ('klikjes').
 - Door druk van buitenaf wordt de saamhorigheid in een groep soms verhoogd. Leerlingen nemen het dan voor elkaar op.
 - Succesbelevingen in de groep en populaire leiders in de groep kunnen een groep aantrekkelijk maken.

Wanneer je groepsnormen en cohesie combineert, ontstaan er vier kwadranten:

<p>Positieve groepsnorm Hoge cohesie</p> <p><i>goede samenwerking groepsbrede opdrachten leerlingen helpen elkaar</i></p>	<p>Positieve groepsnorm Lage cohesie</p> <p><i>komt niet tot gezamenlijke aanpak wél goede uitvoering van individuele taken</i></p>
<p>Negatieve groepsnorm Lage cohesie</p> <p><i>klas is 'los zand' negatieve opvattingen over leren en school verschillende negatieve groepsnormpjes</i></p>	<p>Negatieve groepsnorm Hoge cohesie</p> <p><i>té gezellig, waardoor leren niet meer belangrijk is.</i></p>

Groepsproces sturen

Om het groepsvormingsproces positief te beïnvloeden, kun je, afhankelijk van de fase waarin het proces zich bevindt, de juiste handelingen uitvoeren. Deze fasen zijn beschreven door de Amerikaanse psycholoog Bruce Tuckman, die in 1965 zijn theorie over groepsdynamiek lanceerde. Deze theorie wordt Tuckmans stages genoemd en beschrijft de vijf fasen in de ontwikkeling van een groep.

1. Forming

De kennismaking. Een verkenningsfase, die bij nieuwe groepen één à twee weken duurt. De groep is in deze fase vaak nog heel rustig. De leerlingen zijn meer bezig met zichzelf en hoe ze overkomen op de anderen. Ze willen bij de groep horen. Je kunt dit proces in positieve banen leiden door:

- Kennismakingsspelen.
- Heldere, nuttige en concrete informatie te geven binnen duidelijke kaders.
- Goed voorbeeld te geven. Laat zien welk gedrag niet wordt geaccepteerd en beloon gewenst gedrag.

- Heretiketteren. Dat is een effectieve methode om leerlingen op een andere manier naar dingen te laten kijken, zonder een waardeoordeel te geven.

2. Storming

De grenzen zijn verkend en leerlingen gaan zich nu profileren. Voor een buitenstaander is de groep ruwmoerig. Er zijn botsingen, onenigheid en ruzietjes. Dit hoort bij deze fase en hoeft niet verontrustend te zijn. De hiërarchie wordt bepaald. Hanteer in deze fase als docent consequent de sociale norm: bewaak grenzen en grijp in wanneer die worden overtreden. Dit vergt behoorlijk wat inspanning, maar is tevens een uitdaging! Je investeert nu in de groep voor de rest van het schooljaar.

3. Norming

De groep stelt de groepsregels vast. De leiders in de groep bepalen de ongeschreven regels. Deze normen staan dan zo goed als vast. Het is dus zaak om als docent te zorgen dat er positieve groepsnormen zijn ontstaan vóór deze onveranderbaar zijn. Dit kan door gerichte aandacht te besteden aan de ontwikkeling van sociale vaardigheden, zoals luisteren naar elkaar. Ook kun je met de groep werken aan groepsverantwoordelijkheid, bijvoorbeeld door leerlingen te laten samenwerken aan opdrachten.

4. Performing

Wanneer de vorige fasen goed zijn doorlopen, biedt de groep in deze fase een gunstig leerklimaat: leerlingen werken samen en stimuleren en ondersteunen elkaar bij het leren. Er is een veilig leerklimaat ontstaan. Bij een nieuwe groep begint deze fase meestal na anderhalf tot twee maanden. Als docent houd je in deze fase de balans in de gaten tussen de aandacht voor schooltaken en de aandacht voor de onderlinge relaties. Een goede groep vergt onderhoud gedurende het hele schooljaar. Gaat het minder goed? Analyseer dan waar het knelpunt zit en probeer de situatie om te buigen. Ook bij een nieuwe leerling in de klas, of na een intensieve schoolactiviteit (werkweek) doe je soms een stapje terug in de groepsvormingsfasen.

5. Termination (adjourning)

De laatste groepsfase. Deze staat in het teken van afscheid nemen. Wanneer binnen de groep een hecht verband bestaat en een positieve norm wordt gehanteerd, kan de groep dit moeite kosten. Ook kan er normvervaging optreden. Nu alles ophoudt, zijn de groepsregels ook niet meer zo belangrijk... Als docent kun je wel begrip hebben voor dit proces, maar je moet er tevens voor zorgen dat de regels blijven zoals ze waren. Accepteer dus niet al het gedrag dat hieruit voortkomt en blijf wijzen op de afspraken. Praat met de leerlingen over hun gevoelens. Blick terug op het schooljaar. Organiseer ook een

markeringspunt voor het afscheid in de vorm van een groepsactiviteit. Richt ook de blik op de toekomst: kijk vooruit naar het komende schooljaar.

Tips

- Laat voorbeeldgedrag zien.
- Begin in de formingfase al met de norming.
- Gebruik de eerste twee weken voor het groepsproces, dat betaalt zich in de rest van het jaar terug.
- Werk veel aan groepsopdrachten.
- Kijk daarbij vooral naar het proces.
- Maak samen met de klas de groepsregels.
- Oefen en bespreek de afgesproken regels.
- Evalueer regelmatig de regels.
- Gebruik groepsvormende spelen.
- Maak de leerlingen verantwoordelijk voor hun groep.
- Negeer problemen niet, maar maak ze bespreekbaar.
- Bepaal je eigen grenzen en bedenk wat je doet wanneer deze worden overschreden.
- Gebruik de escalatie- en sanctieladder.
- Heb en houd aandacht voor de groep, maar vooral ook voor de individuele leerling. Voer regelmatig korte bilaterale gesprekjes om elkaar beter te leren kennen.
- Gebruik de dagopening om met de groep over normen en waarden te praten.

Meer weten?

Handboek voor leraren – Walter Geerts e.a. (2020)
 Grip op de groep- René van Engelen (2014)
 Handboek groepsdynamica – J. Remmerswaal (2013)
 PBS – Goed gedrag kun je leren! – A. Golly, e.a. (2014)
 Leefstijl VO – div. auteurs (2018)
 Gedragsproblemen in de klas – A. Horeweg (2015)
www.wij-leren.nl